

DOI: 10.26693/jmbs06.02.284

УДК 796.062.001

Романчук С. В.<sup>1</sup>, Кузнецов М. В.<sup>1</sup>,

Петрук А. П.<sup>1</sup>, Діденко О. В.<sup>2</sup>

## ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

<sup>1</sup>Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,  
Львів, Україна

<sup>2</sup>Військова академія, Одеса, Україна

kuz-maxim@ukr.net

Зміна соціальних пріоритетів військовослужбовців, які проходять військову службу потребує пошуку нових технологій з формування морально-психологічних якостей. Досвід фізичної підготовки свідчить, що фізична підготовка при правильній організації та проведенні може служити ефективним засобом виховання в особового складу відданості, сприяти прищепленню почуття відповідальності, товариства й взаємодопомоги, вірності своєму обов'язку, колективізму й згуртованості.

**Мета дослідження** – визначити напрямки застосування засобів фізичної підготовки для ефективного розвитку морально-психологічних якостей у військових підрозділах.

**Методи дослідження.** Для проведення наукових досліджень було використано аналіз літературних джерел і документів; соціологічні методи (анкетування); методи математичної статистики. Організація дослідження передбачала анкетування військовослужбовців на базі військових частин Львівської та Одеської областей. В спостереженні приймало участь 465 військовослужбовців, які проходять військову службу за різними військовими спеціальностями з них: операторських спеціальностей (n=171), танкових підрозділів (n=108); аеромобільних військ (n=96); підрозділів ракетних військ та артилерії (n=53); підрозділів механізованих військ (n=37), фахівців фізичної підготовки та спорту (n=12).

**Результати** проведеного дослідження свідчать, що найбільш ефективними засобами фізичної підготовки, що роблять позитивний вплив на розвиток психологічних якостей є спортивні ігри (29,1%), військово-прикладні види спорту в складі підрозділу (28,3%). Менш значимими є рукопашний бій (15,3%), легка атлетика (9,2%), єдиноборства (8,4%), гімнастика (8,7%).

**Висновки.** За результатами досліджень обґрунтовано технологію психолого-педагогічної діяльності фахівців фізичної підготовки і спорту щодо вдосконалення морально-психологічних якостей військовослужбовців. Теоретичною передумовою було, що в процесі фізичної підготовки й спорту відбувається формування цілісної особистості військовослужбовця, його фізичних і розу-

мових здатностей, моральних і вольових якостей, колективної свідомості й поведінки.

**Ключові слова:** фізичні вправи, етапи, вплив, психологічні якості засоби фізичної підготовки і спорту; технологія, військовослужбовець.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дослідження виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи на 2017–2021 рр. Міністерства оборони України в межах теми «Обґрунтування норм та психоемоційного навантаження військовослужбовців під час ведення бойових дій», шифр – «ГАРМОНІЯ», № державної реєстрації 0118U001599С.

**Вступ.** Політичні, соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, вимагають від педагогічної науки, її теорії й практики нових підходів до рішення освітніх та виховних завдань.

За період бойових дій значно змінилися соціальні пріоритети Збройних Сил України. Нажаль, серед військовослужбовців, які вперше підписали контракт на проходження військової служби значно знизився освітній рівень, виникли пацифістські та антиармійські настрої. Все більшого значення набувають релігійні й національні фактори, що визначають негативний вплив на формування системи міжособистісних відносин у військовослужбовців [1, 2, 3].

Вивченню методик формування морально-психологічних якостей військовослужбовців стимулює низка факторів, а саме: у вихованні молодих людей утворився вакуум, який намагаються заповнити своїм впливом різних організації з твердою системою керування; відбулося переорієнтування моральних устроїв, зниження патріотичної свідомості призовників. Це призвело до того, що в останні роки для служби у Збройних Силах усе більше приходить призовників, що відбули покарання в місцях позбавлення волі, що стоять на обліку в органах внутрішніх справ за різні правопорушення, що систематично вживають спиртні напої й наркотики, молодих людей, у яких склався свій стереотип відносин друг до друга, розуміння психології цих відносин [4, 5, 6].

Завдання змінити ці устрої, стереотипи, сформувати здорову морально-психологічну атмосферу у військових колективах, позитивні міжособистісні відносини в військовому середовищі стало пріоритетним у діяльності всіх ланок військового керівництва.

У роботах низки авторів відзначається, що соціально-психологічні та моральні якості необхідні військовослужбовцям можна успішно формувати в процесі занять фізичною підготовкою [7, 8, 9, та ін.].

Високий ступінь педагогічної дії на військовослужбовців в процесі занять фізичною підготовкою і спортом обумовлюється як характером їх комунікативної практики, так і наслідком активної спільної фізкультурно-спортивної діяльності.

Багаторічний досвід фізичної підготовки Збройних сил іноземних держав переконливо свідчить про те, що фізкультурно-спортивна діяльність при відповідній її організації й проведенні може служити ефективним засобом виховання особового складу в дусі відданості, сприяти прищепленню військовослужбовцям почуття відповідальності, товариства й взаємодопомоги, вірності своєму обов'язку, колективізму й згуртованості [3, 10].

**Мета дослідження** – визначити напрямки застосування засобів фізичної підготовки для ефективного розвитку морально-психологічних якостей у військових підрозділах підрозділах.

**Матеріал та методи дослідження.** Для проведення наукових досліджень було використано аналіз літературних джерел і документів; соціологічні методи (анкетування); методи математичної статистики.

Теоретичний аналіз наукових і методичних літературних джерел був використаний для аналізу, систематизації, узагальнення та порівняння даних щодо особливостей застосування фізичних вправ щодо формування морально-психологічних якостей військовослужбовців та впливу рівня розвитку фізичних та морально-психологічних якостей на ефективне виконання бойових завдань.

Основним методом одержання вихідної інформації для оцінки застосування засобів фізичної підготовки й спорту при розвитку морально-психологічних якостей виявилось анкетне опитування різних категорій військовослужбовців.

Проводилося анкетування військовослужбовців, які проходять службу за різними спеціальностями за особисто розробленими анкетами згідно з основними положеннями і вимогами до соціальних досліджень. На основі результатів проведених досліджень було визначено суб'єктивні думки військовослужбовців щодо організації та реалізації системи ФП, спеціалізації завдань ФП для окремого роду СВ ЗС України та мотиваційних напрямів

військовослужбовців, залучених до систематичних занять фізичними вправами. Окремо ставили питання щодо змісту та методики проведення занять з фізичної підготовки для окремої військової спеціальності. Час на анкетування не обмежувався.

Дослідження проводилися на базі військових частин Львівської та Одеської областей. В анкетуванні приймало участь 465 військовослужбовців, які проходять військову службу за різними військовими спеціальностями з них: операторських спеціальностей – 171 осіб, танкових підрозділів – 108; аеромобільних військ – 96; підрозділів ракетних військ та артилерії – 53; підрозділів механізованих військ – 37.

З метою визначення думки експертів було проведено анкетування фахівців фізичної підготовки та спорту (n=12).

Організація дослідження передбачала, що протягом 2019-2020 років проводилося анкетування військовослужбовців, аналіз відповідей на питання анкет та обґрунтування технології застосування засобів фізичної підготовки та спорту для розвитку морально-психологічних якостей військовослужбовців.

Проведення дослідження не суперечить нормам українського законодавства та відповідає вимогам Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Кожен учасник підписував інформовану згоду на участь у дослідженні, і вжиті всі заходи для забезпечення анонімності учасників.

**Результати дослідження.** У дослідженнях виявляли найбільш ефективні засоби фізичної підготовки й спорту, що визначають позитивний вплив на формування морально-психологічних якостей військовослужбовців на різних етапах військової служби.

За результатами опитування військовослужбовців визначено, що серед найбільш ефективних засобів фізичної підготовки для розвитку морально-психологічних якостей 29,1% респондентів вважають спортивні ігри, 28,3% – військово-прикладні види спорту, які проводяться в секціях. Менш значимими вважаються рукопашний бій (15,3%), легка атлетика й прискорене пересування (9,2%), єдиноборства (8,4%), гімнастика (8,7%).

Аналіз результатів анкетування показав, що основними причинами, які заважають військовослужбовцям самостійно займатися фізичною підготовкою та спортом є: брак часу – 41,3% респондентів, заборона командирів – 31,7% респондентів, відсутність секцій за інтересами – 9,4% респондентів, відсутність бажання займатися фізичними вправами – 7,5% респондентів, недостатньо оснащена матеріальна база – 6,2% респондентів, 3,9% військовослужбовців назвали інші причини.

На питання «Чи можна, на Вашу думку, за рахунок фізичних вправ зняти психологічне та емоційне навантаження після навчальних занять?» 74,9% респондентів відповіли, що так, можливо; 22,1% – не можливо; 3,0% опитуваних не визначилися.

Проведення анкетування дозволило визначити, що більшість військовослужбовців бажають займатися фізичними вправами, при цьому вони підтверджують ефективність занять фізичною підготовкою на формування індивідуальних та групових психологічних характеристик. Це обумовлює пошук шляхів оптимізації змісту та проведення форм фізичної підготовки.

Дослідження думки військовослужбовців різних видів Сухопутних військ Збройних Сил України показали, що вони бажають займатися на заняттях з фізичної підготовки саме такими видами спорту, фізичними вправами, які найбільше впливають на

формування професійних та психологічних навичок. Так, військовослужбовці операторських спеціальностями визначили, що найбільше хотіли б займатися спортивними іграми (47,1%). Фахівці танкових підрозділів визначили – заняття атлетизмом (42,6%), аеромобільних підрозділів – заняття рукопашним боєм (42,8%) та прискореним пересуванням (34,3%), підрозділів ракетних військ та артилерії – заняття спортивними іграми (41,2%) та атлетизмом (37,3%), механізованих підрозділів – заняття рукопашним боєм (35,1%) та атлетизмом (33,2%) (табл. 1).

Аналіз відповідей на питання анкети, довів позитивне розуміння щодо необхідності розвитку морально-психологічних та прикладних фізичних якостей, що сприяють їх професійній діяльності. Наприклад, до професійних завдань військовослужбовці аеромобільних підрозділів входить проникнення у тил противника та знищення його живої

Таблиця 1 – Результати анкетування курсантів різних спеціальностей

Питання анкети	Військові спеціальності				
	ОС (n=171)	ТП (n=108)	АВ (n=96)	РВіА (n=53)	МВ (n=37)
<b>Чим би Ви хотіли займатися на заняттях з фізичної підготовки?</b>					
Спортивні ігри	47,10%	14,80%	12,50%	41,20%	26,30%
Атлетизм	35,30%	42,60%	10,40%	37,30%	33,20%
Прискорене пересування	11,80%	12,90%	34,30%	10,20%	5,40%
Рукопашний бій	5,80%	29,70%	42,80%	11,30%	35,10%
<b>Вкажіть причини, які заважають Вам займатися самостійно фізичними вправами?</b>					
Не вистачає часу	14,70%	19,40%	16,70%	23,70%	26,50%
Не має особистого бажання	0,00%	2,80%	3,10%	2,70%	0,00%
Відсутня секція з обраного виду спорту	47,10%	34,30%	30,20%	40,10%	35,10%
Не достатньо обладнана матеріальна база	11,80%	24,10%	31,30%	12,10%	10,60%
Заборона командирів	26,40%	19,40%	18,70%	21,40%	27,80%
<b>Що Вас не влаштовує в організації та проведенні форм фізичної підготовки?</b>					
Велике фізичне навантаження	5,90%	5,50%	4,20%	7,80%	10,80%
Низьке фізичне навантаження	32,40%	24,10%	34,30%	28,40%	13,50%
Не враховуються особисте бажання	45,80%	34,30%	44,80%	39,10%	21,60%
Не влаштовує викладач	0,00%	7,40%	1,00%	0,00%	2,70%
Відсутність прикладу командирів	10,10%	11,10%	10,40%	12,10%	27,00%
Не ефективно використовується матеріальна база	5,80%	17,60%	5,30%	12,60%	24,40%
<b>Що необхідно змінити для покращення ФП у військові частині?</b>					
Збільшити кількість годин з ФП	5,90%	1,80%	6,20%	7,60%	8,10%
Змінити теми та зміст занять	42,90%	46,30%	42,70%	37,10%	45,90%
Покращити матеріальну базу	2,90%	5,50%	12,50%	10,30%	8,10%
Збільшити кількість СП	21,20%	12,90%	4,20%	24,10%	18,90%
Враховувати бажання	27,10%	33,50%	34,40%	20,90%	19,00%
<b>На Ваш погляд, чи впливає заняття фізичними вправами на формування морально-психологічних якостей?</b>					
Ні	14,60%	20,30%	26,00%	20,30%	19,60%
Так	85,40%	79,70%	74,00%	79,70%	80,40%

сили, а військовослужбовці хотіли б займатися на заняттях з фізичної підготовки рукопашним боєм та прискореним пересуванням.

На питання «Вкажіть причини, які заважають Вам займатися самостійно фізичними вправами?» респонденти всіх спеціальностей визначили – відсутність секція з обраного виду спорту. Аналіз доводить, що до системи ФП у військових частинах необхідно вносити певні зміни у напрямку вдосконалення саме морально-психологічних якостей.

Подібний висновок напрошується за результатами відповідей курсантів на питання «Що необхідно змінити для покращення ФП у військовій частині?». Більшість військовослужбовців всіх спеціальностей відповіли, що хотіли б змінити теми та зміст занять з фізичної підготовки (37,1-46,3%).

У процесі дослідження визначили особливості діяльності начальників фізичної підготовки і спорту із застосування фізичних вправ, а також обґрунтувати їх використання для розвитку психологічних готовності військовослужбовців.

Основними умовами для підвищення ефективності психолого-педагогічного впливу, спрямованого на розвиток індивідуальних та групових психологічних характеристик, на думку фахівців, виявилися: комплексне планування й рішення виховних завдань у процесі фізичної підготовки (21,6%); облік індивідуальних особливостей військовослужбовців (20,5%); обґрунтований вибір методів виховних впливів (18,4%); єдність й координація дій всіх учасників навчально-виховного процесу (15,5%); створення сприятливої довірчої морально-психологічної атмосфери в спілкуванні між військовими (13,2%); постановка на кожному етапі становлення військового колективу нових більш високих завдань у тісному зв'язку з військовою службою (10,8%).

На питання «За рахунок чого можна покращити вплив занять фізичною підготовкою на формування психологічних якостей?», більшість респондентів відповіли, що необхідно: збільшити зацікавленості військовослужбовців до занять фізичними вправами (46,1%), збільшити кількості самостійних занять (33,3%), ввести нові теми занять з фізичної підготовки та спорту (12,8%), збільшити кількість годин занять фізичною підготовкою (7,6%).

На питання: «Яким чином можна масово залучити військовослужбовців до занять фізичними вправами?» – фахівці відповіли так: за рахунок

збільшення кількості масових змагань (43,5%); за рахунок зацікавленості командирів до залучення військовослужбовців (41,9%); шляхом введення нових видів спорту до спартакіади військової частини (11,3%); в наказовому порядку (3,3%).

Проведені дослідження виявили, фахівці з фізичної підготовки та військовослужбовців вважають, що заняття фізичними вправами відіграють важливу роль у формуванні психологічних якостей військових колективів.

Отже, за результатами проведених досліджень було обґрунтовано технологію психолого-педагогічної діяльності фахівців фізичної підготовки і спорту щодо вдосконалення морально-психологічних якостей військовослужбовців. Виходили з теоретичної передмови, що в процесі фізичної підготовки й спорту відбувається формування цілісної особистості військовослужбовця, його фізичних і розумових здатностей, моральних і вольових якостей, колективної свідомості й поведінки (рис. 1).



Рис. 1. Технологія застосування засобів фізичної підготовки та спорту для розвитку морально-психологічних якостей військовослужбовців

На першому етапі розвитку морально-психологічних якостей варто використати засоби фізичної підготовки й спорту за інтересами; на другому – спортивні й рухливі ігри; на третьому – військово-прикладні види спорту у складі підрозділу.

У межах часу, що відводить на фізичну підготовку і спорт військовослужбовців для розвитку морально-психологічних якостей використовувалися наступні прийоми: на навчальних заняттях – збільшення часу на спортивні й рухливі ігри, а також виконання групових вправ за рахунок раціональної побудови комплексних занять; у спортивно-масовій роботі – залучення кожного



військовослужбовця до участі в навчально-тренувальних заняттях за інтересами; збільшення частки спортивних заходів військово-прикладного характеру в складі підрозділів; використання методичних прийомів стимуляції, включення у план спортивних заходів комплексних військово-спортивних ігор.

**Обговорення отриманих результатів.** Результати досліджень доводять доцільність використання засобів і методів фізичної підготовки для цілеспрямованого формування професійно значущих фізичних, психічних, військово-професійних якостей військовослужбовців [5].

У вітчизняних і зарубіжних наукових дослідженнях і програмних документах виділяються декілька напрямів вдосконалення системи ФП щодо формування морально-психологічних якостей військовослужбовців, а саме: застосування вправ фізичної підготовки з урахуванням завдань різних етапів навчальної діяльності; диференціація вимог до розвитку психологічних якостей у залежності від фізичної підготовленості та її зв'язок з системою професійної підготовки [1, 9, 11, 12].

З метою вдосконалення морально-психологічних якостей низка науковців пропонують модель фізичної підготовки і виділяє 4 етапи їх професійного становлення: адаптація до умов військової служби, первинне навчання, закріплення професійних навиків і умінь, вдосконалення бойової майстерності [7, 13].

С. В. Романчук, О. Д. Гусак, О. М. Боярчук пропонують підхід вдосконалення системи ФП, в основі якого лежить розділення спеціальностей за ступеню впливу фізичної підготовки на морально-психологічні якості. Вони розділяють військові спеціальності три категорії: спеціальності з прямим взаємозв'язком між фізичною і психологічною підготовленістю; професії з опосередкованим впливом фізичної підготовленості на психологічну підготовленість; професії, фізична підготовка, яких виконує підтримуючу і оздоровчу функції [3].

За результатами аналізу літературних джерел, наукових робіт та власних досліджень встановлено, що для формування морально-психологічних якостей військовослужбовців психолого-педагогічний процес фізичної підготовки повинен враховувати наступні аспекти:

- ефективно організована система фізичного тренування позитивно впливає на скорочення термінів соціально-психологічної адаптації військовослужбовців;
- виховання військовослужбовців у взаємодії з фізкультурно-спортивною діяльністю створює ефективні умови для послаблення і додання розбіжностей, зміцнення стосунків;

- фізкультурно-спортивна діяльність сприяє формуванню сприятливих міжособистісних стосунків, дружби і військового товариства;
- засоби і методи фізичної підготовки при правильному їх використанні грають важливу роль в активізації особистості військового фахівця, впливаючи не лише на їх спосіб життя, а й на ту мікросоціальну середу, яка їх оточує.

Таким чином, методично правильно організована фізкультурно-спортивна діяльність разом з чіткою регламентацією функціонування військового колективу, його високою суспільною свідомістю і організованістю надає істотний вплив на особистість, сприяє формуванню суспільно-значущих мотивів їх поведінки, вихованню колективістських якостей.

Ця взаємодія реалізується на основі принципів і методів виховання, які використовуються в процесі занять фізичною підготовкою і спортом. Разом з тим, фізична підготовка як педагогічна дисципліна має в своєму розпорядженні специфічні методи і прийоми, які в гармонійному поєднанні із загальнопедагогічними методами сприяють вирішенню завдань виховання та об'єднання військових колективів на різних етапах його розвитку.

**Висновки.** Результати проведеного дослідження свідчать, що найбільш ефективними засобами фізичної підготовки, що роблять позитивний вплив на розвиток психологічні якості є спортивні ігри (29,1%), військово-прикладні види спорту в складі підрозділу (28,3%). Менш значимими є рукопашний бій (15,3%), легка атлетика (9,2%), єдиноборства (8,4%), гімнастика (8,7%).

Проведені дослідження виявили, фахівці з фізичної підготовки та військовослужбовців вважають, що заняття фізичними вправами відіграють важливу роль у формуванні психологічних якостей військових колективів.

За результатами досліджень обґрунтовано технологію психолого-педагогічної діяльності фахівців фізичної підготовки і спорту щодо вдосконалення морально-психологічних якостей військовослужбовців. Теоретичною передмовою було, що в процесі фізичної підготовки й спорту відбувається формування цілісної особистості військовослужбовця, його фізичних і розумових здатностей, моральних і вольових якостей, колективної свідомості й поведінки.

**Перспективи подальших досліджень** передбачають впровадження технології психолого-педагогічної діяльності фахівців фізичної підготовки і спорту та перевірку її ефективності щодо вдосконалення морально-психологічних якостей військовослужбовців.

## References

1. Boiarchuk OM, Romanchuk SV, Romanchuk VM. Formuvannia mizhosobystisnykh vidnosyn kursantiv pid chas zaniat z fizychnoi pidhotovky [Formation of interpersonal relations of cadets during exercise]. *Naukovyi chasopys Nats ped un-tu imeni MP Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy*. 2011; 11: 269–273. 16. [Ukrainian]
2. Pichuhin MF, Hryban HP, Romanchuk VM, Romanchuk SV. *Fizychnye vykhovannia viiskovosluzhbovtiv* [Physical education of military personnel]. Navch posib. Zhytomyr: ZhVI NAU; 2011. 820 s. [Ukrainian]
3. Romanchuk CV, Husak OD, Boiarchuk OM. Pidvyshchennia moralno-psykholohichnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtiv zasobamy rukopashnoho boiu ta yedynoborstv [Increasing the moral-psychological readiness of servicemen by means of hand-to-hand combat and martial arts]. *Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport*. 2014; 4: 11–16. [Ukrainian]
4. Borodyn YA, Dobrovolskyi VB, Romanchuk SV. Vospytanye psykhycheskoi ustoichyvosti kursantov sredstvamy y metodamy fizycheskoi podhotovky [Education of the mental stability of cadets by means and methods of physical training]. *Fizycheskoe vospytanye studentov tvorcheskyykh spetsyalnostei*. 2003; 1: 30–40. [Russian]
5. Prystupa YN, Romanchuk SV. Viiskovi bahatoborstva ta viiskovo- prykladni vydy sportu v systemi pidhotovky fakhivtsiv Zbroinykh Syl Ukrainy [Military Multitivities and Military Applied Sports in the Development System of the Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho nats un-tu imeni Ivana Ohienka. Seriya: Fizychnye vykhovannia, sport ta zdorovia liudyny*. 2012; 5: 223–230. [Ukrainian]
6. Romanchuk SV. Zavysymost psykhycheskyykh sostoianyi kursantov voenno-uchebnoho zavedeniyia ot ykh urovnia dvyhatelnoi aktyvnosti [The dependence of the mental states of the military-educational cadets from their level of motor activity]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2007; 8: 108–111. [Russian]
7. Romanchuk SV. *Fizychna pidhotovka kursantiv viiskovykh navchalnykh zakladiv Sukhoputnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy* [Physical preparation of cadets of military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine]. Lviv: ASV; 2012. 408 s. [Ukrainian]
8. Shevchenko OO, Romanchuk SV. Doslidzhennia pokaznykiv profesiino vazhlyvykh psykholohichnykh yakosti kursantiv pid vplyvom chynnykiv viiskovo-profesiinoi diialnosti [Research of indicators of professionally important psychological qualities of cadets under the influence of factors of military-professional activity]. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk*. 2009; 4: 11–14. [Ukrainian]
9. Fedak SS, Romanchuk SV, Popovych OI. Spetsialna fizychna pidhotovka yak zasib adaptatsii do stres-faktoriv navchalno-boiovoi ta boiovoi diialnosti viiskovosluzhbovtiv [Special physical training as a means of adaptation to stress factors of the educational and combat activity of servicemen]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2010; 11: 88–91. [Ukrainian]
10. Romanchuk SV. *Formuvannia motyvatsii do zaniat fizychnoiu pidhotovkoiu i sportom kursantiv tekhnichnykh viiskovykh navchalnykh zakladiv* [Formation of motivation to exercise physical preparation and sports of cadets of technical military educational institutions]. Abstr. PhD. (Physical Ed&Sport.). Lviv; 2006. 22 s. [Ukrainian]
11. Popovych OI, Fedak SS, Romanchuk SV. Spetsialna fizychna pidhotovka yak zasib adaptatsii do stres-faktoriv navchalno-boiovoi i boiovoi diialnosti viiskovosluzhbovtiv [Special physical training as a means of adaptation to stress factors of the educational and combat activity of servicemen]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2010; 11: 88–91. [Ukrainian]
12. Romanchuk SV, Dobrovolskyi VB, Melnyk VO. Zmist fizychnoi pidhotovky viiskovosluzhbovtiv z vrakhuvanniam zavdan u operatsiiakh obiednanykh syl [Contents of physical training of servicemen taking into account tasks in united forces operations]. *Ukrainskyi zhurnal medytsyny, biologii ta sportu*. 2019; 3(19): 81–87. [Ukrainian]
13. Romanchuk S, Romanchuk V. Fizychna pidhotovka v sukhoputnykh viiskakh Zbroinykh Syl providnykh derzhav NATO [Physical preparation in the Land Forces of the Armed Forces of the leading NATO states]. *Moloda sportyva nauka Ukrainy*. 2010; 14(2): 205–210. [Ukrainian]

УДК 796.062.001

# ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

Романчук С. В., Кузнецов М. В., Петрук А. П., Диденко О. В.

**Резюме.** Изменение социальных приоритетов военнослужащих, проходящих военную службу требует поиска новых технологий по формированию морально-психологических качеств. Опыт физической подготовки свидетельствует, что физическая подготовка при правильной организации и проведении может служить эффективным средством воспитания у личного состава преданности, способствовать привитию чувства ответственности, общества и взаимопомощи, верности своему долгу, коллективизма и сплоченности.

*Цель исследования* – определить направления применения средств физической подготовки для эффективного развития морально-психологических качеств в военных подразделениях.

*Методы исследования.* Для проведения научных исследований были использованы анализ литературных источников и документов; социологические методы (анкетирование) методы математической статистики. Организация исследования предусматривала анкетирование военнослужащих на базе воинских частей Львовской и Одесской областей. В наблюдении участвовало 465 военнослужащих, проходящих военную службу по разным военным специальностям из них: операторских специальностей (n=171), танковых подразделений (n=108) аэромобильных войск (n=96); подразделений ракетных войск и артиллерии (n=53); подразделений механизированных войск (n=37), специалистов физической подготовки и спорта (n=12).

*Результаты* проведенного исследования свидетельствуют, что наиболее эффективными средствами физической подготовки, которые оказывают положительное влияние на развитие психологических качеств являются спортивные игры (29,1%), военно-прикладные виды спорта в составе подразделения (28,3%). Менее значимыми являются рукопашный бой (15,3%), легкая атлетика (9,2%), единоборства (8,4%), гимнастика (8,7%).

*Выводы.* По результатам исследований обоснована технология психолого-педагогической деятельности специалистов физической подготовки и спорта по совершенствованию морально-психологических качеств военнослужащих. Теоретической предпосылкой было, что в процессе физической подготовки и спорта происходит формирование целостной личности военнослужащего, его физических и умственных способностей, моральных и волевых качеств, коллективного сознания и поведения.

**Ключевые слова:** физические упражнения, этапы, влияние, психологические качества, средства физической подготовки и спорта, технология, военнослужащий.

UDC 796.062.001

### **Technology of Formation of Moral and Psychological Qualities of Military Servants by Means of Physical Training**

**Romanchuk S. V., Kuznetsov M. V., Petruk A. P., Didenko O. V.**

**Abstract.** Changing social priorities of servicemen requires the search for new technologies to form moral and psychological qualities. The experience of physical training shows that in case of properly organized and conducted physical training, it can serve as an effective means of educating devotion, a sense of responsibility, community and mutual assistance, loyalty to duty and team cohesion among the servicemen.

*The purpose of the research* is to determine the areas of application of physical training for the effective development of moral and psychological qualities in military units.

*Research methods.* The analysis of literature sources and documents, sociological methods (surveys) and methods of mathematical statistics were used to conduct the research. The organization of the study included a survey of servicemen on the basis of military units of Lviv and Odesa regions. 465 servicemen who serve in various military specialties, including: operator specialties (n=171), tank units (n=108); airmobile troops (n=96); missile and artillery units (n=53); units of mechanized infantry (n=37), specialists in physical training and sports (n=12), were involved in the observation.

*The results* of the study show that the most effective means of physical training that have a positive impact on the development of psychological qualities are sports games (29,1%), military-applied sports in the unit (28,3%). Less significant are hand-to-hand combat (15,3%), light athletics (9,2%), combat sport (8,4%), gymnastics (8,7%).

According to the research results, the technology of psychological and pedagogical activities of physical training specialists to improve the moral and psychological qualities of servicemen is substantiated. It is said in the theoretical preface that in the process of physical training and sports there is a formation of the integral personality of the serviceman, his physical and mental abilities, moral and volitional qualities, collective consciousness and behavior.

At the first stage of development of moral and psychological qualities it is necessary to use means of physical training and sports on interests; on the second- sports and active games; on the third – military-applied sports in the units.

*Conclusion.* Within the time devoted to physical training and sports of servicemen to develop moral and psychological qualities, the following techniques were used: in training sessions – increasing the time for sports and active games, as well as group exercises through the rational construction of complex classes; in sports and mass work – the involvement of each serviceman to participate in training sessions according to their interests; increasing the share of military-applied sports activities in the units; use of methodical ways of stimulation, including a complex of military sports games in the plan of sports actions.

**Keywords:** physical exercises, stages, impact, psychological qualities, means of physical training and sports, technology, serviceman.

*The authors of this study confirm that the research and publication of the results were not associated with any conflicts regarding commercial or financial relations, relations with organizations and/or individuals who may have been related to the study, and interrelations of coauthors of the article.*

Стаття надійшла 11.02.2021 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування